

ÚNĚTICKÉ HROBY ZE SVRKYNĚ, OKR. PRAHA-ZÁPAD

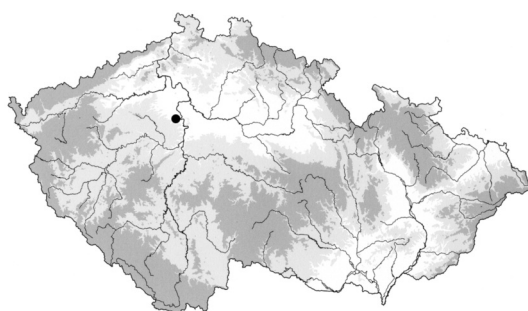
Lucia Šulová

ÚVOD

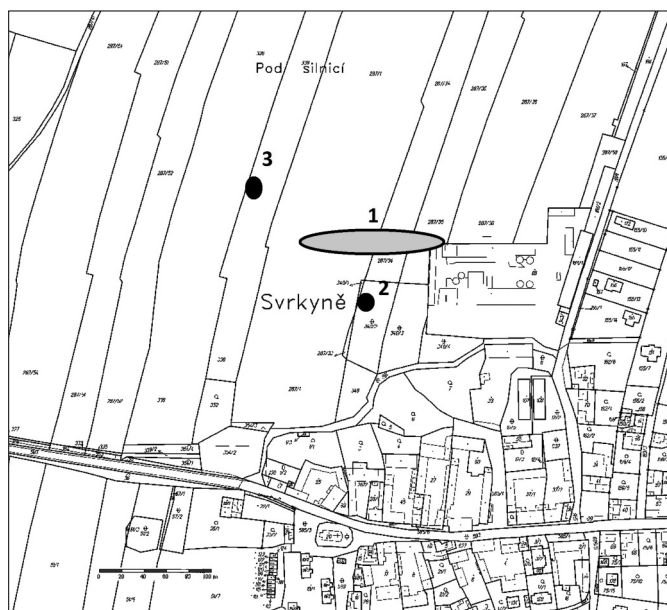
V dubnu až květnu 2011 bylo při budování nového vodovodu vedoucího z Holubic do Svrkyně prozkoumáno polykulturní sídliště a část únětického pohřebiště (obr. 1–4). Tento článek pojednává pouze o třech nově zjištěných únětických hrobech, z nichž mohly být prozkoumány pouze dva (obj. 50 a 51), které byly ohrožené liniovou stavbou. Část třetího hrobu (obj. 52), zachycená při skrývce ornice, ale nijak nezasážená stavbou vodovodu, byla zaměřena, zakreslena v ploše a ponechána na místě v neporušeném stavu. Polykulturní sídliště zachycené o 80–170 m jižněji obsahovalo především nálezy z mladší doby bronzové a částečně z doby římské. Sídlištní nálezy nejsou doposud zpracovány.

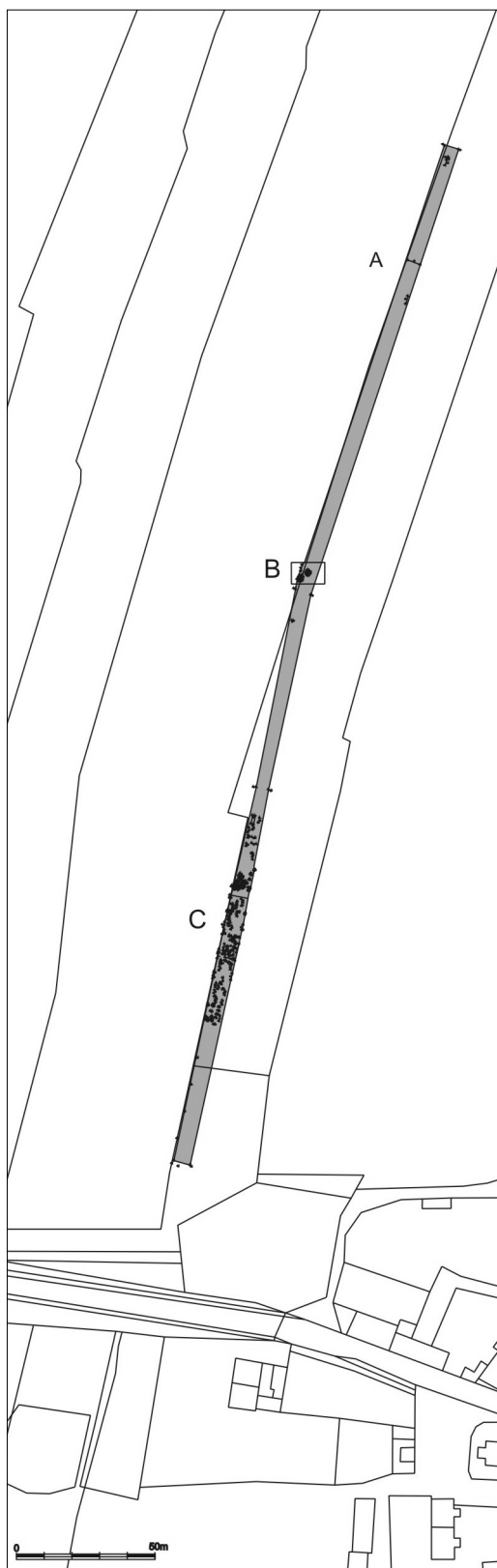
LOKALIZACE A GEOMORFOLOGICKÝ POPIS

Pohřebiště se rozkládalo na parcele ppč. 338, k. ú. Svrkyně, severozápadně od obce, na mírném jižním svahu asi 220 m severně od rybníka ve Svrkyni v nadmořské výšce 300 m (souřadnice JTSK – okolí bodu 750684/1032223; přesné geodetické zaměření jednotlivých objektů je archivováno v Ústavu archeologické památkové péče středních Čech). Na svahu nad rybníkem je pramenná pánev bezejmenného potoka, v současnosti částečně zatrubněného, který se po 1370 m vlévá do Zákolanského potoka (Vlček *ed. a kol.* 1984, 306, tok III. řádu č. h. p. 1-12-02-022). Geomorfologicky je prostor Svrkyně součástí Turské plošiny (VA-2B-c, Demek *ed. a kol.* 1987, 522) budované převážně algonkickými horninami a buližníkovými sukly u Turska a Velkých Přílep. Na proterozoických břidlicích a drobách s buližníky a spility jsou zbytky cenomanských a spodnoturonských slepenců, jílovců a spongilitů. Místy jsou dochovány zbytky svrchnokřídových uloženin. Podloží je tvořeno würmskými sprašemi a sprašovými hlínami s úlomky hornin na bázi slínů. V jižní části okrajově zasahují hlinito-kamenité sedimenty (geologická mapa 1 : 25 000, list 12-232 Buštěhrad, Mašek *a kol.* 1990).

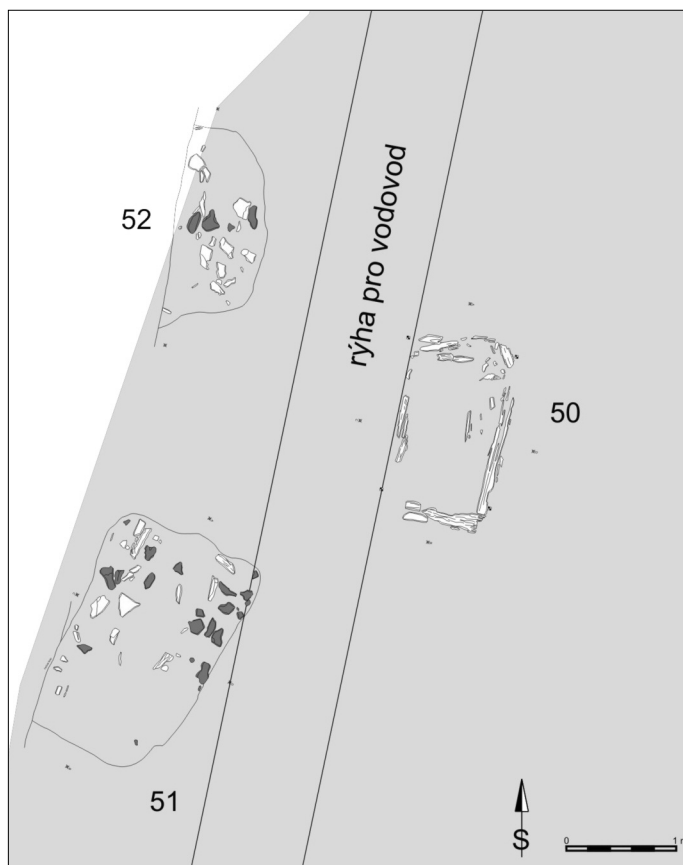

Obr. 1. Svrkyně. Mapa s vyznačenými polohami únětických hrobů. 1 – pravděpodobná lokalizace výzkumu V. Landy z roku 1910; 2 – výzkum V. Čtveráka z roku 1989; 3 – výzkum L. Šulové z roku 2011. Vlevo: poloha lokality na mapě ČR

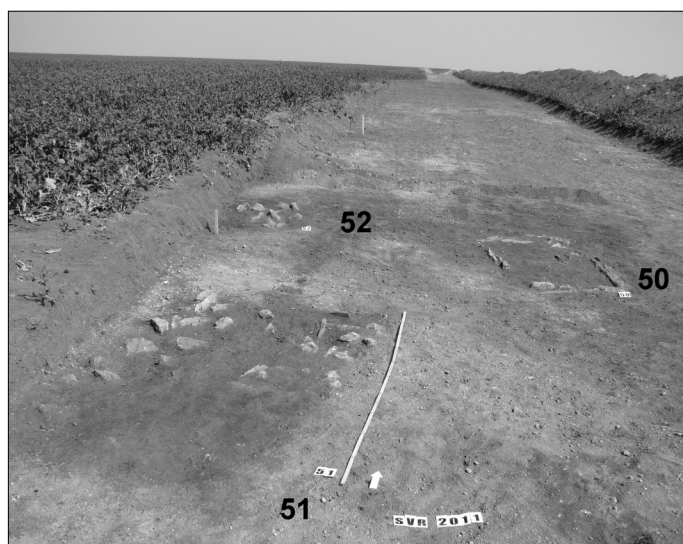

Obr. 2. Svrkyně. Plán zkoumané plochy skrývky.
 A – ojedinelé sídlištní objekty (zemědělský pravěk); B – únětické hroby (obj. 50–52);
 C – polykulturní sídliště (mladší d. bronzová, d. římská ad.)

Obr. 3. Svrkyně. Plán části skryté plochy s únětickými hroby (obj. 50–52)

Obr. 4. Svrkyně. Únětické hroby (obj. 50, 51, 52) před výzkumem. Pohled od jihu

OKOLNOSTI VÝZKUMU

Nejprve proběhla v trase 3 km dlouhého vodovodu cca 5 m široká skrývka, kterou požadoval majitel polí, aby zabránil znehodnocení ornice spodními jíly. Na takto velkoryse pojaté skrývce bylo identifikováno přes 100 objektů. Všechny byly zaměřeny a v ploše fotograficky a kresebně zdokumentovány. Zkoumány byly pouze objekty přímo ohrožené stavbou vodovodní rýhy v šíři 1 m. Ostatní byly opět zakryty ornici a zachovány v neporušené podobě. K tomuto rozhodnutí nás vedly především časové a finanční důvody. Po uvážení, že každý archeologický výzkum je, při veškeré snaze o co nejlepší dokumentaci, v podstatě destruktivní, považují ovšem toto řešení za nejlepší možné. Nyní víme, že se ve Svrkyni nalézají jakýsi „depozit“ nedotčených archeologických objektů, připravený pro případný systematický archeologický výzkum v budoucnu. Průzkum a exkavaci objektů přímo ohrožených stavbou provedli standardními metodami pod vedením autorky článku pracovníci firmy Prospecto. Zemina z hrobů a sídlištních objektů s pohřby byla proplavována.

POPIS NÁLEZOVÉ SITUACE A OBJEKTŮ

Obj. 50 – hrobová komora s kamenným obložením, tzv. skříňkový hrob (obr. 5–8)

Popis: Obdélníková jáma 180 × 100 cm S–J orientace byla obložena plochými šedými břidlicovými deskami o vel. 20–40 × 20–120 cm. Kamenné obložení bylo několikavrstevné. Menší kamenné desky ležely také nad nebožtíkem pouze v 10 cm výšce ode dna. Nad tímto kamenným „stropem“ leželo uvnitř kamenného obložení ještě 30 cm hlíny. Břidlicové desky „stropu“ byly uloženy v rovině. Obložení na východní straně hrobové komory tvořila původně velká břidlicová deska 40 × 120 cm, která praskla po foliační vrstvě horniny a část se vychýlila do prostoru hrobky. Celková hloubka hrobu od povrchu skrývky byla 38 cm. Skrytá ornice měla mocnost 30 cm. Nad hrobem nebyl zjištěn typický „kamenný zával“, mohl ale být odstraněn orbou. Popis vrstev: 1 – tmavě hnědošedá, prachovitá hlína, nahodile křemenec (do 10 cm), ojediněle mazanice (do 0,5 cm); 2 – hnědookrová hlinitá spraš, nahodile křemenec do 1 cm).

V hrobce ležela na pravém boku, ve skrčené poloze, hlavou k jihu a obličejem k východu spíše gracilnější kostra. Archeologické určení pohlaví podle milodarů ukazovalo na ženský hrob, což potvrdila i antropologická analýza ostatků (Beran-Cimbůrková 2013). Žena, asi padesátiletá, měla kolem hrdla 9 jantarových korálek (1) a za levým uchem záušnici (2). Nad pravým ramenem a zároveň pod čelistí, byla nalezena bronzová jehlice únětického typu (3). U nohou, přibližně uprostřed levé horní kosti, stála vázičkovitá nádobka (4).

Inventář:

1. Jantarové korálky (obr. 14:4) – všech 9 JK má jednoduché vrtání a kruhový řez (typ A podle Ernée 2012, 82–84): 1 – prům. 11 mm, š. 10 mm, provrt 2,5 mm, hmotnost 0,7 g; 2 – prům. 11 mm, š. 9 mm, provrt 3 mm, hmotnost 0,5 g; 3 – prům. 10 mm, š. 7 mm, provrt 3 mm, hmotnost 0,4 g; 4 – prům. 12 mm, š. 11 mm, provrt 2 mm, hmotnost 0,8 g; 5 – prům. 11 mm, š. 5 mm, provrt 4 mm hmotnost 0,4 g; 6 – prům. 10 mm, š. 7 mm, provrt 3 mm, hmotnost 0,45 g; 7 – prům. 11 mm, š. 0,9 cm, provrt 3 mm, hmotnost 0,5 g; 8 – prům. 10 mm, š. 7 mm, provrt 3 mm, hmotnost 0,5 g; 9 – prům. 13 mm, š. 12 mm, provrt 3 mm, hmotnost 1,1 g.

2. Bronzová záušnice (obr. 14:3) – záušnice byla velmi špatně dochovaná a při vybírání se rozpadala. Podle po-

zorování v terénu ležela za uchem jedna bronzová záušnice z jednoduchého drátu, který byl 3× stočen do spirály. Odhadovaný průměr záušnice byl cca 1,5–2 cm (dochováno ve zlomcích).

3. Bronzová jehlice únětického typu (obr. 14:2) – dl. 8,5 cm, na krčku zdobena rytím.

4. Vázičkovitá nádobka z šedočerné jemně plavené hlíny s kvalitním výpalem, výška 64 mm, š. 73 mm (obr. 14:1).

Datování: únětická jehlice, jantarové korálky, způsob pečlivého obložení hrobky i nádobka dovolují zařadit hrob do klasické fáze únětické kultury.

Obj. 51 – hrobová komora s kamenným obložením, tzv. skříňkový hrob (obr. 9–13)

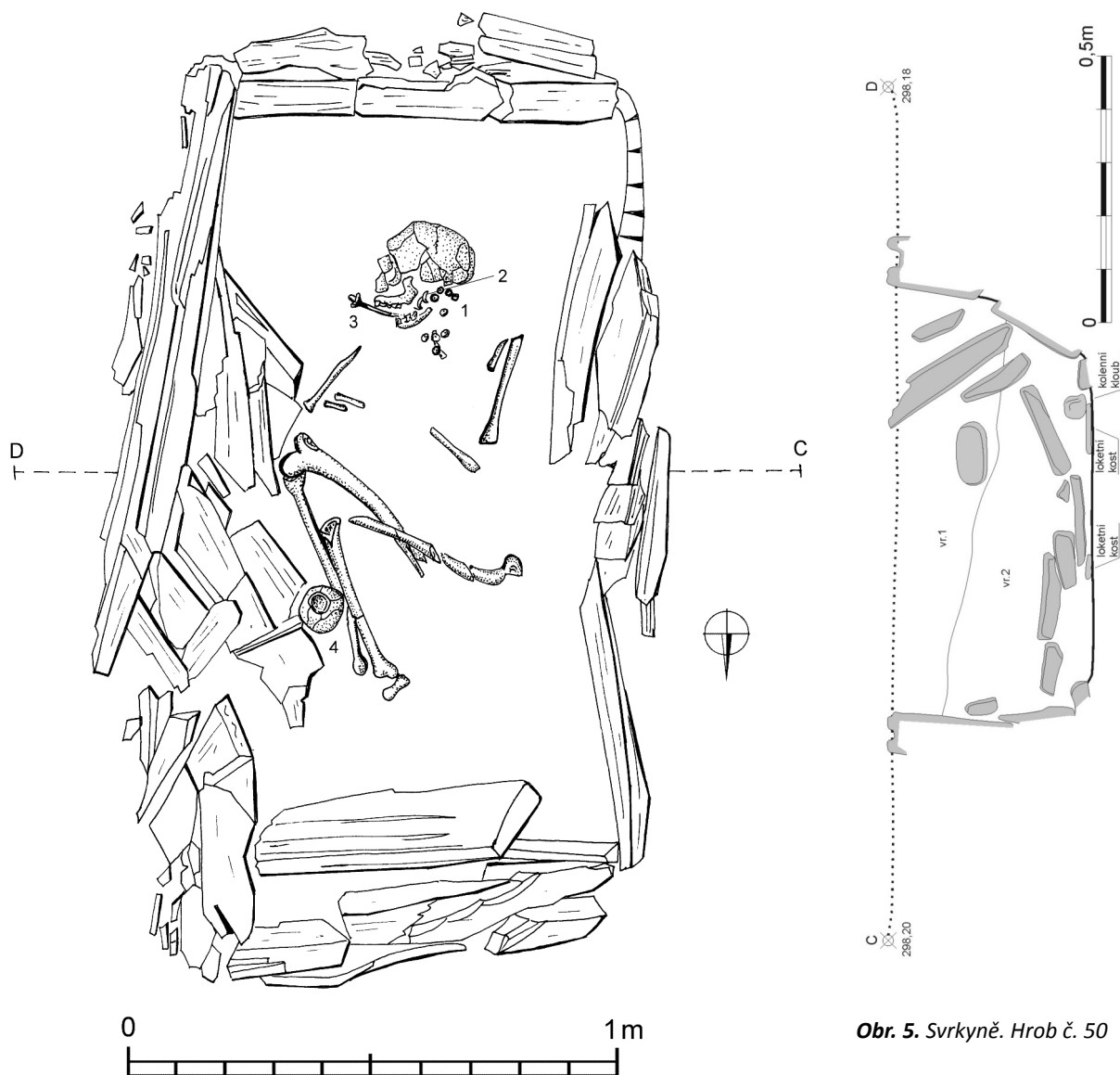
Popis: Obdélníková jáma 220 × 133 cm S–J orientace. Podél delších stěn byla postavena zeď z nasucho vyskládaných kamenů (cca 20 × 20 cm, materiál hlavně břidlice, bulizník, ojediněle křemeny a slepence), o níž se opíraly ploché šedé břidlicové desky (tzv. okořská břidlice) o vel. 30–40 × 30–110 cm. V kratších stranách stály pouze ploché břidlicové desky ve více řadách. Obloženy byly stěny hrobky, částečně i dno a „strop“. Celková hloubka hrobové komory od povrchu skrývky je 55 cm. Výplň jámy tvořila hnědošedá prachovitá hlína (vrstva 1) spolu s kameny. Z umístění kamenů bylo patrné, jak se „stropní“ kameny postupně valily do hrobu od okrajů delších stran.

V hrobě ležel na pravém boku, hlavou k jihu a obličejem k východu skelet 30–35letého muže (Beran-Cimbůrková 2013). Byl vybaven bronzovou dýkou (1) nalezenou v SZ rohu hrobové komory, klasickou únětickou jehlicí u hrudníku (2) a jedním velkým a jedním malým jantarovým korálkem (3), z něž byl zachráněn pouze zlomek. Velký jantarový korál se nacházel na hlavě uprostřed čela, menší ležel 4 cm od velkého v oblasti skráně. Celkově uložení jantarových korálů u muže působí, jakoby původně tvořily ozdobu čelenky nebo čapky, na níž byly našity.

Inventář:

1. Bronzová čepel dýky (obr. 14:7) trojúhelníková bronzová čepel 8 cm dlouhá a 4,7 cm široká se třemi nýty sloužícími k připevnění k rukojeti.

2. Bronzová jehlice únětického typu – dochována ve zlomcích, původní délka cca 8 cm, na krčku zdobena rytím (obr. 14:8).

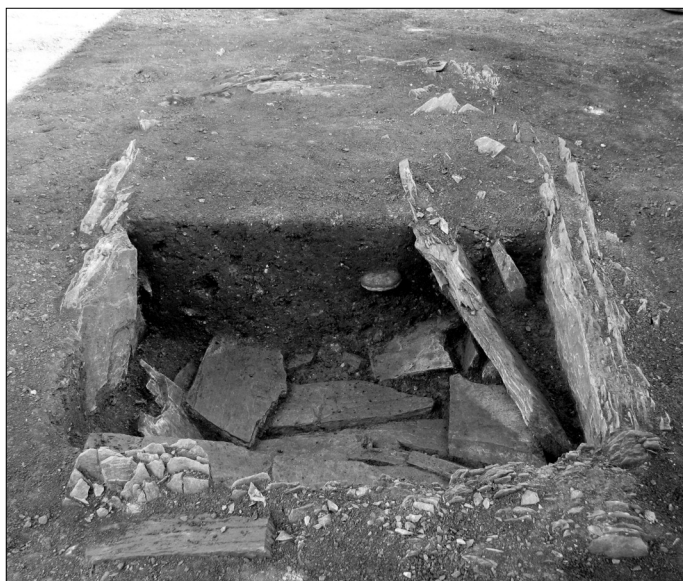

Obr. 5. Svrkyně. Hrob č. 50

Obr. 6. Svrkyně. Hrob č. 50 – detail lebky s korálky a jehlicí

Obr. 7. Svrkyně. Hrob č. 50 – profil

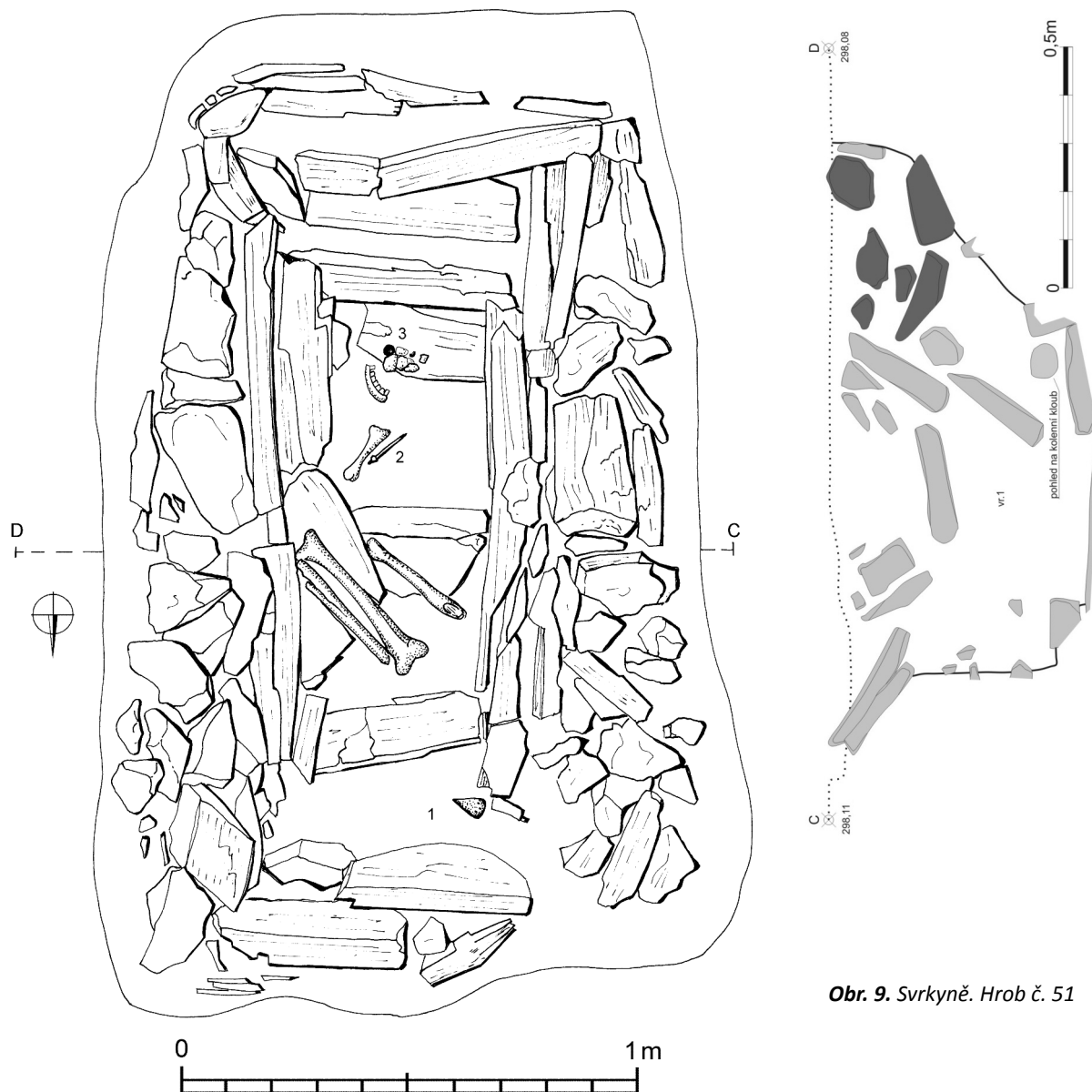

Obr. 8. Svrkyně. Hrob č. 50 – kameny nad pohřbem

3. Velký jantarový korál (obr. 14:6) – jednoduché vrtání a kruhový řez (typ A podle *Ernée 2012*, 82–84), prům. 20 mm, š. 13 mm, provrt 3 mm, váha 3,1 g; menší jantarový korál (zlomek; obr. 14:5) jednoduché vrtání a kruhový řez (typ A podle *Ernée 2012*, 82–84), váha 0,6 g.
Datování: únětická jehlice, jantarové korále, trojúhelníková čepel dýky a způsob pečlivého obložení hrobky datují hrob do klasické fáze únětické kultury.

Obj. 52 – hrobová komora s kamenným obložením (?)
Popis: Obdélníková jáma 190 × ? cm S–J orientace jeví se na povrchu obdobně jako hrobky č. 50 a 51. Nezkoumáno.

Datování: podle vedle nalezených a na povrchu shodně vyhlížejících objektů č. 50 a 51 bude pravděpodobně i tento objekt hrobem únětické kultury.

Obr. 9. Svrkyně. Hrob č. 51

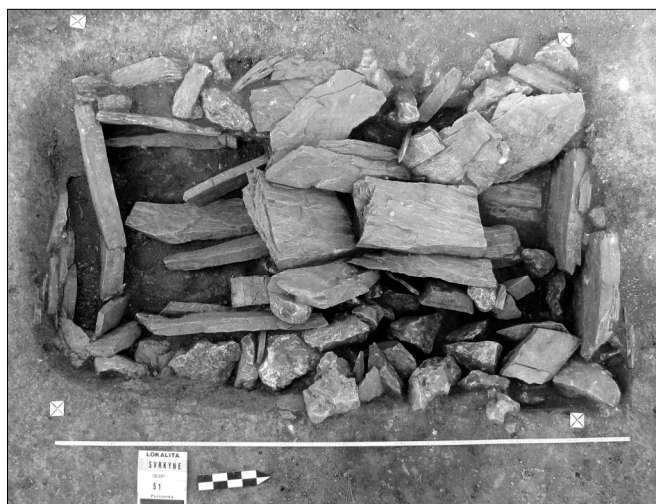
Obr. 10. Svrkyně. Hrob č. 51 – detail lebký s jantarovými korálky

Obr. 11. Svrkyně. Hrob. č. 51 – bronzová dýka

Obr. 12. Svrkyně. Hrob č. 51 – profil

Obr. 13. Svrkyně. Hrob č. 51 – kamenný zával

STAVEBNÍ MATERIÁL A KONSTRUKCE HROBŮ

Oba hroby patří k tzv. skříňkovým, což je vyvinutý stupeň stavební konstrukce hrobů mladší fáze únětické kultury, kdy již lze téměř mluvit o „hrobkách“. Obvodové stěny jsou obloženy svisle postavenými kamennými deskami, kterými je pokryto i dno a kryt hrobu (Ludvíková 1988, 65). Tento popis plně platí u hrobu 51, kde navíc byla podél delších stěn postavená zeď z menších kamenů. Hrob 50 nemá dláždění kameny na dně, ale konstrukce odpovídá konstrukcím „skříňkových“ hrobů. V blízkém okolí Svrkyně, do 3 km, je nekropolí se skříňkovými hroby velmi mnoho (zdokumentováno přes 270 hrobů klasické fáze únětické kultury) – Holubice, Kamýk, Noutonice, Těšina u Turska, Tursko, Velké Přílepy (Ernée 2012, 129–149; Felcman 1898; týž 1902; týž 1904; týž 1908a; týž 1908b; Schmidt 1893; týž 1899). Do 5 km se pak nacházejí ještě Malé Čičovice, Únětice, Horoměřice, Minice (5,3 km) (Ernée 2012, 129–149; Ryzner 1880a; týž 1880b; Řídký – Šulová 2004). Jako obkladový materiál se zde používala hlavně břidlice vyskytující se na Okoři a okolí nebo buližníkové kameny mající zde také časté výchozy (např. Kamýk u Velkých Přílepe nebo Kamýk ve Velkých Čičovicích).

Kamenné obložení z velkých břidlicových ploten z „okořské břidly“ zmiňuje J. Felcman v Noutonicích, kde bylo v poloze „Na Horouni“ prozkoumáno 40 hrobů poblíž lomu na tento kámen (Felcman 1898, 15). Od námi zkoumaných hrobů je poloha „Na Horouni“ vzdálena asi 15 minut chůze, cca 1,3 km. Další podobné skříňkové hroby obložené šedou „okořskou břidlou“ prozkoumal Felcman také v Tursku vzdáleném 3 km (Felcman 1902; týž 1904; týž 1908a; týž 1908b). Obdobnou stavební konstrukci měly

zřejmě i hroby na jednom z největších únětických pohřebišť, v Kamýku u Velkých Přílepech, vzdáleném cca 20 minut chůze. Prozkoumáno zde bylo 99 hrobů, ale jejich celkový počet odhadl V. Schmidt na 150 (Schmidt 1899, 551–552). Bohužel z tohoto zřejmě největšího pohřebiště klasické fáze únětické kultury neexistuje plánec ani popisy konstrukcí jednotlivých hrobů. Píše se ale o obložení kamenem, tentokrát bulizníkem, jehož výchoz se nachází „sotva 50 kroků od pohřebiště“ (Schmidt 1899, 554). V hrobech „ob jedno pole dále k jihozápadní straně“ je ale již zmíněna „ohromná břidlicová plotna“, která zakrývala kostru (Schmidt 1899, 562). Později v Kamýku prováděl výzkumy i J. Felcman. Na p. č. 190/1 v poloze „Nad synagogou“ prozkoumal sice pouze sedm hrobů, ale jeho pozorování a dokumentace je pečlivější. Zajímavý je popis výdřevy tří hrobek, které „...mimo vyložení kamenem vyloženy ještě silnou vrstvou dříví, částečně štípaného, částečně kulatého, a to jaksi v podobě upravené dřevěné skříňky...“. Dřevem bylo vyloženo kamenné dno, stěny i strop hrobové komory. „Tvořilo tedy vyložení hrobu dvojitou rakev jednu zevnější z vyloženého kamene, druhou vnitřní z vyloženého dřeva.“ Užit byl přitom pouze místní kámen. Hroby obsahovaly bronzové jehlice únětického typu, bronzovou dýku, jantarové korále (Felcman 1908c, 238).

Hroby prozkoumané v roce 2011 dochované dřevo neobsahovalo, avšak uložení destruovaného kamene naznačovalo podobnou konstrukci hrobu, jakou popsal J. Felcman. V případě hrobu obj. 50 můžeme pozorovat stopy hroucení břidlicového obložení dovnitř dutého prostoru. Již výše byla zmíněna břidlicová plotna 40 × 120 cm tvořící obložení na východní straně hrobu. Tato plotna praskla ve směru foliace horniny a odštípnutá část se vyklonila do prostoru hrobky nad kameny pokrytou plochu zakrývající nebožtíka. Stejně tak bylo patrné na některých menších břidlicových deskách, jak se odklonily od stěny a mírně překlopily nad dláždění (viz obr. 7 a 8). Celé dláždění působilo, jakoby původně leželo na rovné desce (ať již šlo o víko rakve nebo rovný dřevěný strop hrobky), která se naráz propadla, protože povolily boční stěny dřevěného bednění. Bezprostředně poté se kamenné obložení z bočních stěn vyvalilo nad kamennou dlažbu do prostoru hrobky a vzápětí byla celá destrukce zakryta hlínou. Podobné dláždění se vyskytlo v hrobě u Osluchova, kde však byla dlažba nad skeletem dvojitá a nad ní byl ještě kamenný zával (Moucha 2011, 800).

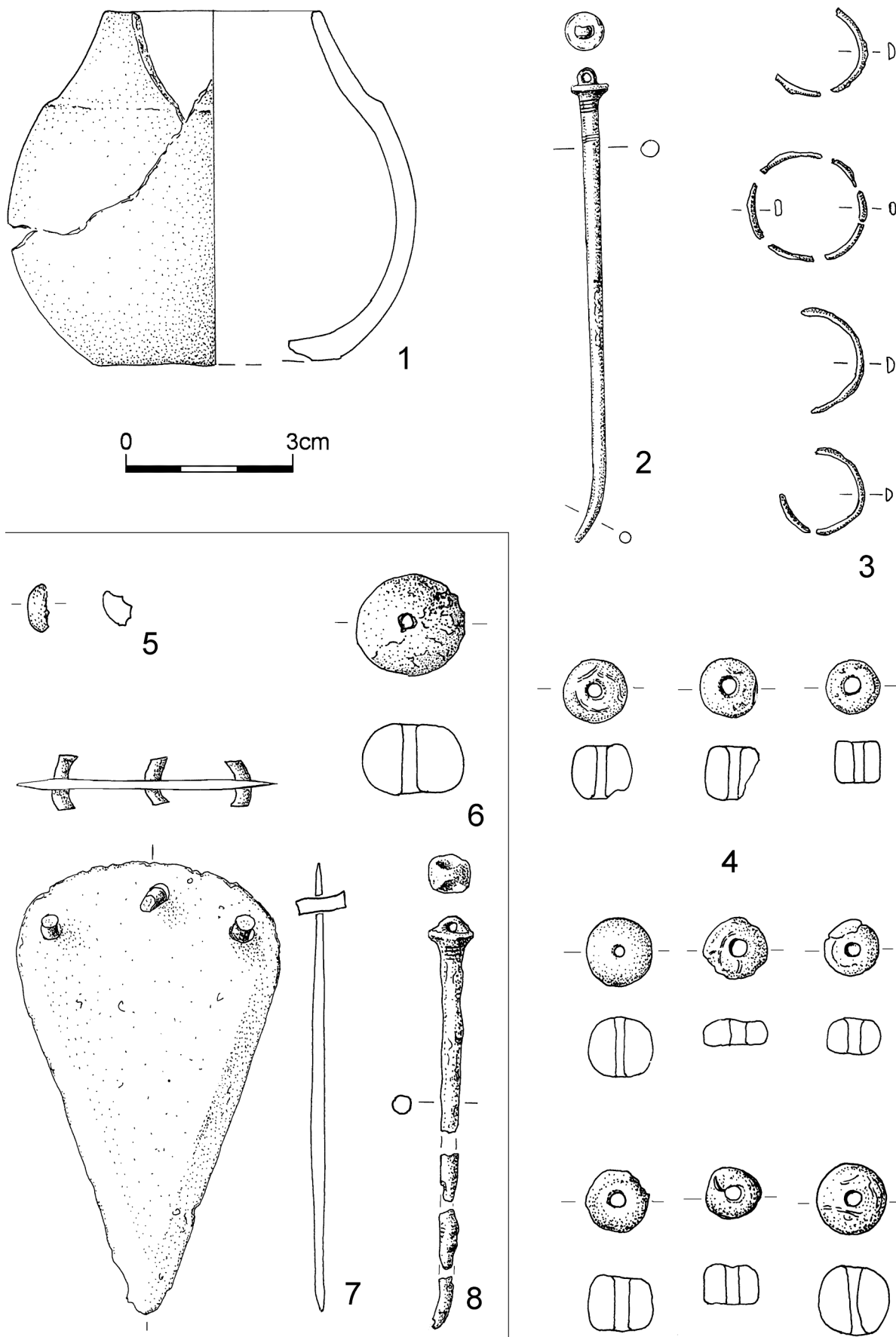
Také u hrobu 51 bylo možno dovodit destrukci kamenného závalu. Kamenné desky horního dláždění se sunuly do nitra hrobu postupně od okrajů delších stran, jako by se prvně probořil podélně střed dřevěného stropu. Za tím se pak do hrobu hrnula hlína a další kameny. Také ploché břidlicové desky uložené na dně hrobu v jižní, střední a severní části byly upraveny tak, jako by byly připraveny nést rovnou prkennou podlahu. Kamenná břidlicová deska uzavírající jižní část hrobu nese opět jasné stopy vklopení do dutého prostoru, které mohlo nastat po zániku opory – dřevěného bednění (viz obr. 9, 12 a 13).

ARTEFAKTY

V hrobech 50 a 51 bylo nalezeno celkem 11 jantarových korálů, 1 bronzová trojúhelníková čepel dýky, dvě bronzové jehlice únětického typu, bronzová záušnice ze svinutého drátu a vázičkovitá nádobka. Obdobné nálezy se v blízkém okolí nacházely poměrně často. Přibližné analogie k vázičkovité nádobce můžeme najít ve vedlejších Noutonicích (Felcman 1898, tab. VII) nebo Kamýku (Schmidt 1899, 557–558, obr. 2). Bronzových jehlic únětického typu se v Čičovicích, Noutonicích, Holubicích, Tursku, Kamýku, Velkých Přílepech nebo při výzkumu ve Svrkyni v r. 1910 našly desítky, podobně i v blízkých Malých Čičovicích, Úněticích, Horoměřicích či Minicích, jantarových korálů pak stovky (Ernée 2012, 78–79, tab. 5). Přesto patří námi prozkoumané hroby spíše k těm bohatším. Například nalezených čepelí bronzových dýk není mnoho. V Kamýku z prozkoumaných 99 hrobů nenašel V. Schmidt ani jedinou. Zmiňuje pouze jednu dělníkem donesenou dýku ze staršího výzkumu na této lokalitě (Schmidt 1899, 556, 561–562). V Holubicích obsahovaly dýku tři z 29 hrobů (Schmidt 1893, 121–122, 124). V Tursku, kde bylo postupně prozkoumáno minimálně 47 hrobů, se našly pouze dvě: jedna dýka se čtyřmi nýtky (Felcman 1902, 39, tab. XIV) a jedna se dvěma nýtky nalezená na poli pana Vraného v dřevěné (!) pochvě (Felcman 1908, 243–244). V Noutonicích pochází z celkem 40 prozkoumaných hrobů dýka pouze jedna (Felcman 1898, 24, tab. VI) a ze Svrkyně zaznamenává Václav Landa tři čepele dýk (Landa 1908–1912, 1096, 1097, 1107). Nejblíže analogií k námi objevené dýce je dýka ze Žizic, vzdálených 12 km (Schmidt 1899, 562, obr. 3).

LOKALIZACE STARŠÍCH VÝZKUMŮ ÚNĚTICKÝCH HROBŮ VE SVRKYNI

Nalezené hroby jsou minimálně již třetí zaznamenanou polohou s hroby klasické fáze únětické kultury na katastru Svrkyně. Otázkou je, zda se zde nacházelo několik samostatných od sebe oddělených po-

Obr. 14. Svrkyně. Nálezy z hrobů č. 50 (1–4) a 51 (5–8). 1 keramika, 2, 3, 7, 8 bronz, 4, 5, 6 jantar.
Kresby I. Vajglová, foto L. Šulová

hřebišť, nebo zda hroby tvoří spolu se staršími nálezy v podstatě jedinou rozsáhlou nekropoli (*obr. 1*). **Poloha 1**, zkoumaná roku 1910 V. Landou z pověření J. L. Píče, nebyla dosud lokalizována. Nalezeno bylo 41 únětických hrobů, obsahujících keramické nádoby, 7 zlatých a 2 bronzové záušnice, 18 bronzových jehlic, 7 spirálovitých náramků, 2 sídla, sekerku, 3 trojúhelníkovité čepele dýk a 75 jantarových korálů (*Landa 1908–1912*, 1096–1107; *Stocký 1928*, tab. X:7; *Čtverák 1997*, 143; *Ernée 2012*, 144–145; NM inv. č. H1 47862–47931). Další polohu (**poloha 2**) s traťovým názvem „Pod silnicí“ nebo „Na kopaninách“ zmiňuje V. Čtverák jako novou a zcela neznámou. Nachází se cca 55 m západně od budov kravínů a v roce 1989 zde Čtverák prozkoumal kromě halštatského sídliště i tři únětické hroby. V jednom hrobě byla nalezena bronzová čelenka a únětická jehlice, ve druhém dvě únětické jehlice a 17 jantarových korálů, z nichž některé byly údajně i zdobené (*Čtverák 1997*). **Poloha 3**, náš výzkum z roku 2011, leží vzdálen cca 130 m od polohy 2. Dále zde musely být nacházeny další únětické hroby, o nichž nemáme již žádné bližší údaje. Známý jsou pouze podle předmětů uložených v NM pod inventárnými čísly 63445–63465 (*Čtverák 1997*, 143).

Poloha 1. Z výzkumu nebyl pořízen plánek pohřebiště, ani nebyly zakresleny jednotlivé hroby, což byla na konci 19. a začátku 20. století běžná praxe. Panoval názor, že únětická pohřebiště jsou již dostatečně prozkoumána a není nutno se jimi dále podrobně zabývat a dlouze je popisovat (*Schmidt 1899*, 551). Je záslužné, že Václav Landa pořídil popis inventářů k jednotlivým hrobům a u některých zaznamenal i způsob konstrukce. Lokalizace naleziště se omezila na informaci o kopání hrobů skrčených, kameny zasypaných na poli p. F. Váchy „nad Sadem“ (hroby 1–12) a pana Linharta (hroby 13–41; *Landa 1908–1912*, 1096; *Ernée 2012*, 144). Trať „Nad sadem“ není v žádné dostupné mapě zanesena a není již ani v povědomí starousedlíků. Z terénního deníku známe tedy pouze informaci o kopání na polích pana Váchy a Linharta. Indikační skica z roku 1840 ukazuje pole pana Váchy i Linharta na několika místech katastru Svrkyně. Pouze v jednom místě spolu lány obou majitelů sousedí, a to jihovýchodně od obce, na pozemcích č. 82 a 83. Pokud bychom se spolehli na informaci z deníku V. Landy, kladli bychom jeho výzkum nejspíše do těchto míst, vzdálených od polohy 2 a 3 asi 700 m jihovýchodně.

Jiné pole pana Váchy se nacházelo severně od obce a jeho jižní část je dnes zastavěna areálem kravína. Další pole p. Linharta leželo 130 m západně od tohoto pole pana Váchy, tj. západně od dnes stojících budov kravína a zároveň v místech, kde v roce 1989 prozkoumal tři hroby V. Čtverák, což by mohla být významná indicie pro lokalizaci výzkumu z roku 1910 spíše sem. Indikační skica ukazuje ovšem situaci k roku 1840. Bylo proto nutno ověřit situaci v drůbě polí k roku 1910. Potvrdilo se, že i v roce 1910 vlastnili pole Linhartovi. Za zmínku stojí, že jejich potomek vlastní pole dosud. Dále se ukázalo, že v obci existuje kronika vedená od roku 1924, kde se píše: „Místa tato, kde nynější obec se nachází, musela být obydlena od pradávna. Tomu nasvědčují tyto nálezy. Na polích nad rybníčkem, Linhartovic a Holowských, bylo v roce 1910 pod dozorem Prof. Dr. Františka Píče nalezeno na 30 koster skrčenců. Na poli pana Zabranského z čísla 18 proti rybníčku byly nalezeny popelnice. Začátek obce se neví...“.

Obecní kronikář, který v roce 1924 zaznamenal okolnosti nálezů koster skrčenců a popelnic, nebyl možná přesně informován o počtu hrobů a přesných archeologických situacích, ale jistě dobře věděl, kde výzkum proběhl a komu ona pole patří. Opět je zmíněno pole pana Linharta a navíc vedlejší pole rodiny Holowských. Další důležitý údaj z obecní kroniky je, že pole se nacházejí nad rybníčkem. Ten byl jako jediný v obci založen roku 1905 a je tam dosud. Víme tedy s jistotou, že kronikář zaznamenává nálezy 30 koster skrčenců na parcelách 339 (Holowský) a 340 (Linhart). Po přečíslování jsou to dnes parcely 287/1, 287/34, 340/1 a 340/2. Jde tedy o parcely sousedící s parcelou 338, na které proběhl výzkum v roce 2011. Vzhledem k tomu, že pole Holowských a Linhartů, tj. parcely 339 (dnes 287/1) a 340 (dnes 287/34), leží mezi únětickými hroby zkoumanými v roce 1989 (poloha 2) a 2011 (poloha 3) a také způsob jejich konstrukce i inventář je obdobný, domnívám se, že v roce 1910 bylo kopáno právě zde a že se zde v klasické fázi únětické kultury nacházelo rozsáhlé pohřebiště s minimálně 47 hroby. Nepřímo to potvrzuje i svědectví současného majitele polí p. Poláčka, který si stěžuje na problémy při orbě v těchto místech (na parcelách 338 a 287/1), kdy naráží na shluky kamenů, jaké jsme objevili při výzkumu. Dalším svědectvím je informace p. Pánka ze Svrkyně, který si z dětství pamatuje vyprávění otce o dávných vykopávkách nad rybníčkem. Proč Václav Landa ve svém zápisníku zmiňuje výzkum na poli pana Váchy a nikoli Holowských, není zcela jasné. Možností je, že pan Vácha měl pole rodiny Holowských v pronájmu, nebo snad nalézané hroby zasahovaly až do míst dnešního areálu kravína. Z jiných únětických pohřebišť je známo, že hroby tvořily dlouhé táhlé řady většinou ve směru Z–V,

¹ *Kronika obce Svrkyně*, I. kniha, 1924–1960. Za pomoc při obstarání kroniky děkuji paní Ing. Evě Čermákové, místostarostce obce Svrkyně.

nebo tvořily jednotlivé skupinky vzdálené od sebe i více než 100 m (*Ludvíková 1988*, 64). O podobných, zřejmě rodových skupinách hrobů hovoří i J. Felcman v případě pohřebišť v Tursku a Kamýku (*Felcman 1904*, 134–135).

ZÁVĚR

V roce 2011 se ve Svrkyni podařilo prozkoumat a zdokumentovat dva skříňkové hroby (obj. 50 a 51) klasické fáze únětické kultury s vázičkovitou nádobkou, bronzovou čepelí dýky, dvěma únětickými jehlicemi, bronzovou záušnicí a 11 jantarovými korálky a provést jejich antropologickou analýzu (*Beran-Cimbůrková 2013*). Zároveň se podařilo alespoň rámcově lokalizovat výzkum únětického pohřebiště z roku 1910 a přiřadit jej k nověji zkoumaným hrobům. Pohřebiště se tak řadí mezi ta větší a spolu s dalšími v blízkém okolí dokládá silné osídlení a mimořádné bohatství zdejšího regionu. Nedávno byla vyslovena zajímavá hypotéza, že střední Čechy mohly být cílovou stanicí obchodu s jantarem, kde se jantar možná i zpracovával a dále redistribuoval do okolních oblastí (Podunají, jižní a snad i střední Německo, Morava; *Ernée 2012*, 121–125, obr. 35, 36). Z nalezišť ve středních Čechách pak nápadně vystupuje koncentrace bohatých únětických pohřebišť s množstvím jantarových korálů v pomyslném trojúhelníku Minice, Únětice, Velké Čičovice (*Ernée 2012*, 120–121, obr. 29). Svrkyně se nalézá v samém centru tohoto trojúhelníku a obsah publikovaných hrobů by pak tuto hypotézu podporoval.

Z více než 270 hrobů nalezených v oblasti do 3 km od Svrkyně byla většina zkoumána na přelomu 19. a 20. století, takže chybí podstatné části dokumentace a antropologické či jiné analýzy. Nový výzkum s použitím moderních metod je proto přínosem.

PRAMENY A LITERATURA

- Beran-Cimbůrková, P. 2013*: Antropologický rozbor kosterních pozůstatků z hrobů únětické kultury ze Svrkyně, *Archeologie ve středních Čechách* 17, 527–529.
- Čtverák, V. 1997*: Svrkyně, okr. Praha-západ. Únětické pohřebiště a halštatské sídliště, *Archeologie ve středních Čechách* 1, 143–172.
- Demek, J. ed. a kol. 1987*: Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny. Praha.
- Ernée, M. 2012*: Jantar v české únětické kultuře – k počátkům jantarové stezky, *Památky archeologické* 103, 71–172.
- Felcman, J. 1898*: Pohřebiště Noutonické. *Archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí*, *Památky archeologické* 18, 13–27, tab. VI–VII.
- Felcman, J. 1902*: *Archaeologický výzkum v roce 1901. Hroby se skrčenými kostrami v Tursku*, *Památky archeologické* 20, 37–41, tab. XIV.
- Felcman, J. 1904*: Hroby se skrčenými kostrami v Tursku, *Památky archeologické* 21, 131–135.
- Felcman, J. 1908a*: Hroby se skrčenými kostrami v Tursku, *Památky archeologické* 23, 241–245.
- Felcman, J. 1908b*: Pohřebiště na poli pana Schönfelda v Tursku, *Památky archeologické* 23, 245–247.
- Felcman, J. 1908c*: Hroby se skrčenými kostrami v Kamýku, okres Smíchovský, *Archaeologický výzkum z roku 1904 až do r. 1906*, *Památky archeologické* 23, 237–241.
- Kronika obce Svrkyně*, I. kniha, 1924–1960. Uloženo na obecním úřadu ve Svrkyni.
- Landa, V. 1908–1912*: Deníky (Deník VIII, 1096–1107, 1165–1166, 1173–1174, 1177–1178). Uloženo v archivu Oddělení pravěku a antického starověku Národního muzea v Praze.
- Ludvíková, L. 1988*: Střední Čechy – centrum únětické kultury. O pohřebním ritu únětické kultury, *Památky středních Čech* 3, 61–79, 157–162.
- Mašek, J. a kol. 1990*: Vysvětlivky k základní geologické mapě ČSSR 1 : 25 000, 12–232 Buštěhrad. Praha.
- Moucha, V. 2011*: Archeologická topografie Osluchova, okr. Kladno, *Archeologie ve středních Čechách* 15, 797–808.
- Ryzner, Č. 1880a*: Řadové hroby blíž Únětic, *Památky archeologické* 11, 289–308, tab. XIII–XIV.
- Ryzner, Č. 1880b*: Řadové hroby blíž Únětic. Skupení druhé, *Památky archeologické* 11, 353–368, tab. XV–XVI.
- Řídký, J. – Šulová, L. 2004*: Komerční zóna 2003. Předstihový výzkum na ploše budoucích komunikací. Nálezová zpráva v archivu Středočeského muzea v Roztokách u Prahy.
- Schmidt, V. 1893*: *Archaeologický výzkum Údolí Svatojiřského. Hroby se skrčenými kostrami u Holubic*, *Památky archeologické* 16, 113–138, tab. VIII–X.

Schmidt, V. 1899: Archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Nekropole se skrčenými kostrami u Kamýku, Památky archeologické 18, 551–562.

Stocký, A. 1928: Čechy v době bronzové. Praha.

Vlček V. ed. a kol. 1984: Zeměpisný lexikon ČSR. Vodní toky a nádrže. Praha.

ÚNĚTICE GRAVES FROM SVRKYNĚ, PRAGUE-WEST DISTRICT

Two stone cist graves dating from the classical phase of the Únětice culture (features 50 and 51) were investigated and documented at Svrkyně. They were endangered by the construction of a water line. In the close vicinity (up to 3 km), there have been found more than 270 graves, so it is not a rare find but rather another piece of evidence for dense settlement and wealth of the local region. Most of these graves were investigated at the turn of the 19th and 20th centuries, so essential parts of their documentation and anthropological or other analyses are not available. Feature 52 was discovered in the same place. It was probably also an Únětice grave, however, it was not endangered by the construction, so it was left undisturbed in the original place.

Fig. 1. Map showing the locations of Únětice graves. 1 – probable location of the excavation of 1910; 2 – excavation of 1989; 3 – excavation of 2011

Fig. 2. Plan of the investigated area after removal of overburden. A – isolated settlement features (agricultural prehistory); B – Únětice graves (features 50–52); C – multiperiod settlement (Late Bronze Age, Roman period, etc.)

Fig. 3. Plan of parts of the stripped surface with Únětice graves (features 50–52)

Fig. 4. Únětice graves (features 50, 51, 52) before excavation, viewed from the south

Fig. 5.–8. Grave no. 50

Fig. 9.–13. Grave no. 51

Fig. 14. Svrkyně. Finds from graves nos. 50 (1–4) and 51 (5–8). 1 pottery, 2, 3, 7, 8 bronze, 4, 5, 6 – amber